

РЕЦЕНЗИЯ

От: доцент д-р Нели Георгиева Стефанова

Софийски университет „Св. Климент Охридски”, Философски факултет,
Катедра „Реторика”

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по професионално направление 2.3. Философия – Реторика (Политически език и реторика) в Софийски университет „Св. Климент Охридски”.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № РД 38–124/19.02.2019 на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски”.

Автор на дисертационния труд: **Стоянка Иванова Балова**

Тема на дисертационния труд: **Политически език и аргументация по дискусиата за климата в парламентите на България и Европейския съюз в периода 2002 – 2018 година**

1. Информация за дисертанта

Стоянка Балова е родена в гр. Златица през 1989 г. Завършила е бакалавърска и магистърска степен по специалност „Биотехнологии” в Минно-геоложкия университет "Св. Иван Рилски" в гр. София, а по-късно и образователно-квалификационна степен „магистър” по програма „Политически мениджмънт” в Софийския университет. В периода 19.01.2016 – 19.01.2019 г. дисертант Балова се е обучавала в докторската програма на Катедра „Реторика” на Софийския университет „Св. Климент Охридски” по научна специалност „Политически език и реторика”. Обучението е осъществено в редовна форма под научното ръководство на доц. д-р Виржиния Радева, като докторантката е изпълнила предвидените в индивидуалния план дейности.

Стоянка Балова е надградила подготовката си с обучения в редица специализирани структури за политическа и социална дейност, сред които Националния младежки форум, Фондация „Фридрих Еберт” и Института

за социална интеграция, като от 2017 г. е негов изпълнителен директор. Участва активно в процесите на местното самоуправление в качеството на общински съветник (втори мандат) в община Златица. Владее отлично английски език. Определено може да се заяви, че докторант Балова умело съчетава и прилага натрупаните професионални компетенции и солиден политически опит в разработката на своя дисертационен труд.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Представено е мащабно, систематично и цялостно изследване на актуалните климатични дискусии в тяхното реторическо и аргументативно измерение. Въпросите за климатичните промени, свързаната с тях климатична миграция и управлението на околната среда не са проява на природонаучен скептицизъм, нито бърза писта за набиране на популярност. Днешният контекст ги превръща в средоточие на прагматичната политическа и икономическа логика, фокус на геополитическите дискусии. Това определя тематичния избор на докторантката като съвременен и актуален, а безспорната обществена значимост на разискваната проблематика прави изследването още по-полезно. В обосновката на дисертационната тема ясно проличават професионалната мотивация и персоналната ангажираност на Стоянка Балова към изследваните въпроси.

Първото качество, с което впечатлява този дисертационен труд, е сложността на разглежданата проблематика, материализирана в интердисциплинарното проучване на *реториката* – класически представител на философското познание, и *климатологията* – модерен представител на науките за Земята. Тази претенциозна задача задължава авторката да познава в достатъчна степен и да анализира равнопоставено и двете научни сфери. Предмет на изследване е реториката, представена с категориите *политически език* и *аргументация*, разглеждана в сложния контекст на екологията и климатологията. Това прави разработката не само сложна за изпълнение, но и новаторска и в същото време показваща пресечните точки на хуманитарните и инженерните науки. И веднага искам да отбележа, че това е първото преимущество на дисертацията, налице е обективен принос към приложната стойност на реторическото знание.

Дисертационният труд е структуриран в три основни глави, придружени с увод, изводи и заключение, библиография и приложения. Използвани са 44 литературни и 94 електронни източника на български и английски език. Изследваните обекти в практическия анализ са 35 на брой, сред които: стенограми от пленарни заседания на Народното събрание на Република България и Европейския парламент, официални документи на Съвета на Европейския съюз и Организацията на обединените нации, международни споразумения, законови текстове и програмни документи, свързани с екологичната проблематика и темите за климата. Впечатляващият обем от обекти на изследване на български и английски е добросъвестно подбран и анализиран, а преимуществената употреба на електронни ресурси е защитима с обстоятелството, че климатичните политики са представени в международноправни документи, публично достъпни в онлайн среда. Без включените в края на корпуса приложения с документи, текстът е изложен на 281 страници – сериозен обем за дисертация, кандидатстваща за придобиване на степента „доктор”. Определено може да се каже, че докторантката познава отлично източниците по темата на разработката си.

Класически, още в уводната част на дисертационния труд прецизно са представени целите и изследователските задачи. И най-същественото – ясно е формулирана *хипотеза*, която в практическата част на разработката докторант Балова доказва по убедителен начин. Свързана е с положението, че проблемите в комуникацията между политическите актьори и гражданите са основната бариера за неразбиране на темата за промяната в климата, както и повод за липса на навременни действия в тази посока (Дисертация, с. 5). Същата теза авторката конкретизира в текста на различни равнища, като показва добра научна подготовка, информираност и добросъвестност.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

В тематично отношение разработката обединява пет съдържателни центъра – политически език, реторическа аргументация, парламентарна реторика, екологична дипломация и климатология. Всяка отделна глава се фокусира върху определен съдържателен проблем, логически обвързан с останалите. Така първата глава извежда основни теоретични положения, очертаващи рамките на изследваната материя. Както предполага

дисертационната тема, тук е отделено равностойно внимание на реториката и климатологията, налице е и защитима връзка между реторическата класика и съвременните проявления на науката за убеждаването. Високо оценимо е усърдието на докторантката в тази част да предложи собствен превод на кратък терминологичен речник по въпросите на околната среда и климатичните промени, който на следващия етап, в емпиричната част на разработката, е поставен на практическа основа. Втора глава предлага реторичен прочит на *екологичната дипломация*. Авторката извършва задълбочен анализ на две паралелни равнища – *институционална архитектура* (отговорните междудържавни органи) и *международните документи*, регламентиращи екологичните политики, задълженията на всяка отделна държава и взаимната обвързаност между страните.

Логично, трета глава представлява анализ на реторическата аргументация, фокусиран в няколко аспекта: стъпки по приемане на основните политически документи за облекчаване последствията от климатичните промени; институционална рамка по изменение на климата в Европейския съюз; национално законодателство в европейски контекст и основни документи по тематичната дискусия в българския парламент; комуникационни стратегии в Изменението от Доха и Споразумението за климата от Париж; тенденции в обществените нагласи по проблемите на климата. Респектиращ е големият обем от документи, изграждащи институционалната рамка на екологичните политики, анализирани в хронологичен и съпоставителен план.

Особено важно е да се отбележи, че проведеното проучване по категоричен начин доказва началната хипотеза на авторката – основен проблем пред климатичните политики е наличието на комуникационна бариера между политическите представители и обществеността, отсъствието на достатъчно адекватни реторически стратегии, които да обезпечат информираността на гражданите и да осигурят извършването на навременни колективни действия за справяне с тежките глобални последствия (Автореферат, с. 40–41). Сред основните причини дисертантката посочва неумението за излизане от рамките на политическото мандатно мислене. Оценим е фактът, че в заключителната част авторката отправя и някои препоръки, като отчита първостепенното значение на информираността на гражданите на разбираем за тях език, за изпълнението на конкретни дейности по опазване на околната среда и

резултатите от тях. Както самата тя забелязва, „работата по дългосрочните мерки за преодоляване на проблема би се оказала непосилна задача за политиците, ако гражданите не разбират защо трябва да жертват днес част от ежедневните си навици в името на бъдещите поколения” (Дисертация, с. 262).

По отношение на приложената методология положително впечатление ми направиха две неща:

1) Налице е строго логически конструирана схема и систематичен подход при анализа на всеки един от поставените проблеми. Същите определят последователността на изложението – докторантката започва винаги с изясняване на дадено понятие, проследява проявите на феномена в геополитически и социален план, след това анализира международните регламенти, българския контекст, прилаганите комуникационни и реторични стратегии, накрая отчита резултатите.

2) Спазен е принципът на балансирано представяне на съдържанието.

– Първа глава показва разумен и внимателен баланс между реторика, аргументация и климатология.

– Във втора и трета глава виждаме оптимално съотношение между теоретичен анализ и емпирично проучване.

– Налице е изчерпателно и добросъвестно представяне на нормативно-регулиращата рамка по проучваните въпроси при умело вплетен в тъканта на неизбежната административна лексика аргументативен анализ.

– Балансирано е представена и връзката геополитическо – социално измерение на разискваната проблематика.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Дисертационната разработка е перспективна и притежава множество преимущества. Ще се спра на най-значимите по моя преценка.

Бих искала да подчертая, че за мен най-същественният принос в дисертационния труд на Стоянка Балова е кодифицирането и анализът на понятието *екополитическа реторика*. Авторката въвежда ново понятие, предлага собствена дефиниция, а въз основа на извършения аргументативен анализ извежда и спецификите на този важен сегмент от политическата реторика и политическата реч. Отличителните маркери на тази екополитическа реторика са: високоспециализираната техническа

лексика, административното звучене, строгото придържане към нормата на институционалната архитектура в аргументацията. В тази връзка особено важен е и изводът, до който авторката достига в резултат от проучването на общественото мнение – независимо от своя висок образователен ценз, българският гражданин притежава ниска култура по въпросите на околната среда и климата. Това положение още веднъж валидизира основната теза на докторант Балова – изработена е солидна нормативна база, предприети са адекватни мерки, но политиките по тяхното изпълнение не са комуникирани адекватно и в достатъчна степен пред обществото. И този своеобразен комуникационен луфт всъщност очертава действеното поле на кодифицираната в дисертацията *екополитическа реторика*.

Друг принос на работата е въвеждането на речник на специализирания понятиен апарат, използван в областта на околната среда и климатичните промени. Макар и неавторски, а преведен, този речник съставлява реторическото скеле на екополитическото говорене. Въведените 22 понятия от краткия терминологичен речник допълват специализираната българска лексика. Като автор на терминологичен справочник по реторика, аз съм пристрастна към стремежа за прецизиране и обогатяване на категориално-понятийния апарат в научната област.

Друг положителен момент е съчетаването на реторичен с медиен анализ. Това се отнася както до теорията, така и до практическата част на разработката. Невъзможно е днес, в комуникационния бум на XXI век, да си представим разработването и популяризирането на каквато и да е политика извън медийното пространство. В тази връзка интерес представлява изводът на Балова, който се отнася до модерните инструменти за влияние на виртуалната политическа реторика, които добиват материален израз в *Международния символ на климата*.

Приемам съдържателно формулираните от авторката четири научни приноса. Ще си позволя да изразя резерви единствено по отношение на определението „първото българско реторическо изследване на климатичните политики”, което се среща във формулировката на първия принос (Автореферат, с. 42). Претенцията за основополагане неизменно е съпътствана от доза принципна условност в сферата на хуманитарното познание, още повече когато говорим за реторика в епохата на нейния „ренесанс” (Марк Фрамоли). Не бива да забравяме адаптивността на реториката, както и изначалната ѝ склонност към интердисциплинарност и

взаимодействия както с традиционни, така и с модерни науки, родени в ситуацията на социокултурна и технологична промяна. Ако приемем съвременното схващане за реториката като „метатеория на социалното въздействие” (Александрова), трябва да признаем, че дори когато не е предмет на изследване, тя често присъства като инструментариум в другите дисциплинарни полета.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Стоянка Балова е самостоятелен автор на четири статии, тематично свързани с темата – две от тях са публикувани в утвърдени български научни издания, други две са под печат. Количеството и обемът на въпросните текстове може да се приеме като заявка за творчество. Посланията на публикациите са адресирани както към професионалисти в сферата на климатологията, така и към политици и изследователи. Определено може да се каже, че широкото им приложно поле прави текстовете своевременни и полезни.

6. Оценка на автореферата

Авторефератът отговаря изцяло на съдържанието на дисертационния труд.

7. Критични бележки и препоръки

Като участник във вътрешното обсъждане на дисертационния труд, искам специално да акцентирам върху това, че авторката сериозно е работила по отстраняване на основните забележки и съвестно е отразила дадените ѝ препоръки. Това значително улеснява моята преценка. Единствената ми критична бележка е от техническо естество и е свързана с това, че в дисертацията липсва обособена справка с научните приноси на докторантката. Такава е приложена само в Автореферата, но тя е задължителна част от състава на дисертационния корпус.

Препоръчвам на авторката целенасочено поведение, което да осигури възможност резултатите от изследването да се популяризират и включат в по-широка употреба.

8. Заключение

Смятам, че предложеният дисертационен труд притежава безспорни научни качества и представя ново равнище на анализ в разглежданата проблематика. Разработката удовлетворява най-високите критерии за исканата степен. Убедено предлагам на членовете на научното жури да присъдят на докторант Стоянка Иванова Балова образователната и научна степен „доктор”.

София, 13.03.2019 г.

Подпис:

доц. д-р Нели Стефанова